

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

K. B. Holwerda, Arnhem

Kernmomenten in het relaas van Exodus (1)

Het is gelukkig, dat onze kinderen vaak heel goed op de hoogte zijn van de 'spannende' gebeurtenissen, waarvan het oudtestamentische evangelie-boek Exodus melding maakt. Toch is het voor hen én voor ons niet eenvoudig aan te geven, wat nu toch wel precies de boodschap is van het relaas van Exodus. Terwijl het niet waarschijnlijk is, dat een boek dat een zo dominerende rol speelt in Gods evangelie voor Israël (en voor ons), van die boodschap niet ook in zijn structuur en thematiek blijk zou geven.

Mede aanleiding om daarnaar op zoek te gaan is een met verve gebracht verhaal van een collega van een 'grote kerk' over „het Exodus-model” dat ons gegeven zou zijn als een 'strategie van bevrijding'. Laat ik nu altijd gedacht hebben dat Exodus een uniek document is van een uniek gebeuren: God die uit genade en terwijl dat totaal onmogelijk is, zijn volk verlost. Uiteraard iets dat consequenties heeft voor de verlost! Maar dat is echt iets anders dan een model als strategie voor ons.

In zijn belangwekkende reeks 'Bijbelse motieven', Opbouw 31 jrg., nrs. 37 t/m 40, gaat J. Horsman op p. 297 in de richting van een 'grondmotief' voor Exodus. Hij lanceert de ondertitel 'gered uit de bek van de krokodil', terwijl hij, p. 313, ook let op nevenmotieven als dat van 'een hardnekkig volk'. De vraag waar ik met de lezer een antwoord op wil zoeken is deze: is er niet een hoofdthema in dit boek dat bij alle wisseling steeds weer op de voorgrond treedt?

Exodus 1 en 2a: Die de wijzen vangt in (het garen van) hun eigen sluwheid (naar 1 Cor. 3 : 19, Job 5 : 13).

Van kwaad tot erger . . .

Ex. 1 pakt de draad van Genesis heel kort op. Het komen van Gods zegen over zijn volk wekt bij wie het niet 'kennen' prompt angst voor het volk. Die moet op zijn beurt maatregelen rechtvaardigen. Ze zijn te bestempelen als 'van kwaad tot erger'. Eerst komen er herendiensten, vs 11. Die verworden al gauw tot slavenarbeid onder mishandeling, vs. 13. Onderwijl eerst bedekte maatregelen tot volkerenmoord, vs 16. Maar na het succes geloofsverzet van Israëls vroedvrouwen treedt deze moord verschrikkelijk en openlijk aan de dag, vs 22. Escalatie!

In het dieptepunt van die ten hemel

schreiende ontwikkeling heel sober (hier zelfs zonder eigennamen) het huwelijk van Amram en Jochèbed. Het leven gaat toch verder, hoewel – leven? Zwangerschap – zégen? Een 'goed' kind? (men vertale niet 'schoon' want dat staat er niet; 'goed' mag heten wat beantwoordt aan Gods bestemming; Jochèbed kan niet geloven dat God geen bestemming voor haar zoon heeft, al weet ze niet welke!) De verschrikking van de vijand brengt de jonge ouders tot zo iets als de moed der wanhoop. Het biezen mandje op de baadplaats, – dat is echt een hartbrekende beslissing van ouders terwille van het overleven van hun kind. Wellicht heeft de in

Inhoud

- 141 Ds K. B. Holwerda,
Kernmomenten in het relaas van
Exodus (1)
- 142 Drs A. van der Dussen,
Oefent U in de Godsvrucht (3)
- 143 Ds J. Kranenburg,
Pastorale Notities
- 144 Drs H. Algra,
Bij-tijds leren geloven
- 145 T. Hoekstra,
Wachter op de morgen
- 146 Ds M. R. van de Berg,
Is het nieuwe Jeruzalem een
echte stad?
- 147 Boekbespreking

haar hartverscheurende nood vindingrijke moeder een beroep gedaan op de in de oude wereld alom gerespecteerde wet op de gastvrijheid. Als vóndeling zou de kleine het misschien overleven, Hand. 7 : 19, 21! Opvallend: steeds de moeder als handelende persoon! „Dwaze moeder” in Israël tegen de god-koning van Egypte!

God in de wanhoop van zijn volk

Uitgerekend deze wanhoopsdaad wordt door de HERE uit- en omgebouwd tot zijn reddingsdaad. Niet zó maar een bader, neen de prinsès „vindt” Mozes! Er valt in haar woorden iets van waardering te bespeuren voor de vindingrijkheid van de Israëlietische ouders! Echter: op deze wijze komt dit hoe dan ook 'ondergeschoven' prinsessekind in huis en hof van de farao, – de grote vijand en bedrieger! Waar hij 'wordt onderwezen in alle wijsheid der Egyptenaren, en machtig is (!) in zijn woorden en werken' Hand. 7 : 22! Iets wat de Schrift van kinderen van Israël vaker

noemt in overeenkomstige situatie, – denk alleen maar aan Daniël.

Per saldo is het de wreedheid van de farao, als gevolg waarvan de man Gods Mozes wordt opgeleid voor zijn toekomstige taak. Immers zonder die wreedheid geen vondelingschap, geen adoptie door de prinses, geen opvoeding en opleiding aan het prinsenhof. Zonder woorden horen we hier het motief van de soevereine God die zijn heilig spel speelt met de sinistere maatregelen van mensen. Iets daarvan is te horen zowel in de constatering van de prinses dat zij door de ouders van 'haar' vondeling min of meer moreel voor het blok is gezet. Als in het besef van Mozes straks, dat zijn positie en achtergrond toch wel een bijzonderheid moeten zijn, 2:11. Stefanus die later zijn Joodse tegenstanders alle door hardnekkigheid gemiste genaden van God verwijt, zegt tenminste: 'Hij meende dat zijn broeders wel zouden inzien, dat God (!) hun door zijn hand verlossing wilde schenken. Maar zij zagen het niet in' Hand 7:25.

Ik denk dat we hier het thema van Gods verkiezing en verlossing voor het eerst zien oplichten in dit boek. Een thema waardoor tevens van dit Bijbelboek blijkt 'dat het van God is' (art. 5 NGB). En hoe zonder dit onnavolgbare van God dit boek nooit geschreven had kunnen zijn. Ongeveer aldus aan te duiden: midden in de zwartste verschrikkingen van machten die hun vijandig gezind zijn en de machteloze wanhoopsdaden daaronder van hun eigen mensen, ziet Israël God de draad weven van zijn ongelooflijke verlossing. Daarbij vangt Hij – achteraf en nader toegezien – de machtige 'wijze' in diens eigen garen. Dat is, zegt Paulus later ook, 1 Cor. 1:31, 3:21, om te leren alléén in de HERE te roemen. De heerlijke en ongelofelijke genade van de HERE als grondmotief en leidraad in zijn 'wet'. Zonder het geloof en besef daarvan valt er met zijn geboden en in zijn dienst niet te leven. Want dan valt de *bodem* uit je geloof!

A. van der Dussen, Haarlem

Oefent U in de Godsvrucht! (3)

een pleidooi voor christelijke ascese

De Reformatie

Sinds Maarten Luther in 1525 met Käthe von Bora trouwde, is het kloosterideaal voor de meeste christenen van reformatorischen huize verbleekt. Met die stap bezegelde hij een heel principieel afscheid van een leven in onthouding terwille van de oefening van de godsvrucht. De ogen van de uiterst nauwgezette monnik waren opengegaan: een mens komt niet door zijn vróomheid dichterbij God, maar door de genáde; Christus heeft zijn bloed niet voor de gevorderden in het geestelijk leven vergoten, maar voor goddelozen. En juist als asceet voelde Luther zich zo vreselijk goddeloos: zijn in zekere zin overspannen vroomheid ontpopte zich hoe langer hoe meer als hoogmoedige zelfrechtvaardiging tegenover God! Zo blies Luther de kloostercel als het ware van binnenuit op: wat winst leek, bleek schade te zijn: waar het gewone volk met respect tegenop keek, hield hij voor vuilnis (vergelijk Filippenzen 3:7,8). Luthers huwelijk was dan ook een signaal aan de christenheid: God dienen doe je in het gewone leven; innige gemeenschap hebben met Christus kan ook waar man en vrouw één vlees worden. Vriend en vijand moesten erkennen dat Luthers beschikbaarheid voor de Here er na zijn huwelijk niet minder op werd: het stichten van een gezin en de gerichtheid op Gods Koninkrijk gingen opvallend harmonieus bij hem samen.

Opnieuw . . . ascese!

Toch betekende Luthers breuk met het kloosterleven geen afscheid van de ascese. Stellig leek zijn levensstijl in weinig meer op die van de woestijnvaders: hij liet zich de maaltijden goed smaken – zijn portret getuigt ervan. Ook dronk hij graag en veel en schaamde hij zich daarvoor niet! Maar tegelijk waakte hij ervoor, dat het leven van genade niet in het gedrang kwam; als er iemand methodisch plaats inruilde voor gebed en bijbellezing, dan Luther. Niet toevallig worden aan hem de woorden toegeschreven: „Ik neem elke dag een uur de tijd voor gebed, behalve als ik het erg druk heb: dan neem ik er twee uur voor. . .” De ascese kwam gewijzigd terug: de toewijding aan God werd nu niet meer gerealiseerd door de eenzame strijd in de kloostercel, maar door trouw, nederig en eerlijk een beroep uit te oefenen. Men hoefde niet meer het kruis op zich te nemen van allerlei lichamelijke beperkingen, maar had in de navolging van Christus wel gewillig het harde juk te dragen van een soms brute overheid. Wie aan Luther een vrijbrief denkt te kunnen ontleen voor een ongedisciplineerd, vrijgevochten leven, is zelfs bij deze blijmoedige ex-monnik aan het verkeerde adres.

'Innerweltliche Askese'

Dat geldt nog veel sterker van Calvijn, die zowel in zijn persoonlijk leven als in zijn theologie meer afstand bewaarde tot de genietingen van het leven dan Luther. Te vaak wordt er van Calvijn een karikatuur getekend, als had hij in dodelijke ernst een afkeer van alle vreugde en vermaak. Daarmee doet men geen recht aan deze (Frans)man van smaak: hij kon literaire en muzikale

prestaties naar waarde schatten, had oog voor de schoonheid in de natuur en stelde op z'n tijd een zeiltocht over het Meer van Genève op prijs. Toch moet worden toegegeven dat hij geen uitgelaten levensgenieter was. Daarvoor was niet alleen zijn zwakke gezondheid verantwoordelijk – zijn vele kwalen stonden zijn levensvreugde niet zelden in de weg – maar ook zijn kijk op het evangelie. Naar zijn inzicht riep dat de gelovigen op, zich te concentreren op het toekomstige leven en zich daartoe niet te zeer te hechten aan het aardse goed. Ik citeer uit de Institutie:

God regeert, waar de mensen zowel door verloochening van zichzelf als door verachting der wereld en van het aardse leven zich toewijden aan zijn gerechtigheid, zodat ze streven naar het hemelse leven. (III, 20, 42, n.a.v. de bede 'Uw Koninkrijk kome')

In een hoofdstuk dat speciaal gewijd is aan „de overdenking van het toekomstige leven” gaat hij op deze 'verachting der wereld' in. Ook daaruit een citaat:

De gelovigen moeten zich gewennen aan zulk een verachting van dit leven, dat die geen haat tegen dat leven wekt en geen on dankbaarheid jegens God. (. . .) Want voordat Hij ons de erfenis der eeuwige heerlijkheid openlijk schenkt, wil Hij door mindere bewijzen tonen, dat Hij onze Vader is. Die bewijzen zijn de goederen, die wij dagelijks van Hem ontvangen. (. . .) Wij beginnen in dit leven door verschillende weldaden de liefelijkheid van Gods goedertierenheid te smaken, opdat daardoor onze hoop en ons

verlangen gescherpt worden om de volkomen openbaring daarvan te begeren. (...) Dan zullen wij geschikt komen tot de beschouwing van de jammerlijke staat des levens, en wel opdat wij losgemaakt worden van de al te grote begeerte naar het leven. (III, 9, 3)

De al te grote begeerte naar het leven: die ziet Calvijn als de grote verleiding. Daarom bepleit hij een uiterst sobere levensstijl, waarin plaats is voor vastendagen en verootmoediging maar niet voor weelde en luxe. De mens heeft zich door een arbeidzaam en ingetogen leven te richten op Gods eer en zich zo voor te bereiden op het eeuwig Koninkrijk. Men heeft in dit verband wel gesproken van 'innerweltliche Askese': midden in de wereld (innerwelt-lich) dient men on-werelds te leven; men moet tot een radikale openheid voor God komen in zijn maatschappelijke activiteiten.

De wereld een klooster? *

Calvijns benadering van het aardse leven heeft ongetwijfeld allure. Hij heeft scherp gezien hoe leeg het leven

wordt, wanneer het een doel in zichzelf wordt. Daar worden wij in onze eeuw met de neus op gedrukt: de mensen vinden steeds minder bevrediging in de 'konsumptie-maatschappij', waarin genieten het een en het al geworden is. De mooie en goede dingen die God schenkt blijven alleen maar mooi en goed, wanneer wij ze benutten als materiaal om aan onze betrekking tot God te werken.

Zogezien is zijn pleidooi voor een ascetisch omgaan met het aardse goed een broodnodige korrektie op een materialistische levenshouding, waarin het geestelijk leven doodbloedt. Tegelijk heeft Calvijns beschouwing iets aanstotelijks, doordat hij zijn relativisering van het aardse leven laat uitlopen op een verachting daarvan. Mag de godsvrucht er nu werkelijk toe leiden, dat men gaat „branden van ijver naar de dood” (Inst. III, 9, 4)? Het lijkt er op, dat Calvijn hier het evenwicht niet gevonden heeft. Enerzijds staat hij principieel open voor Gods goede schepping en roept hij de gelovigen op om dáárin God te ontmoeten; anderzijds vreest hij zozeer de afgoderij met Gods gaven, dat hij het een christenplicht acht zich

ascetisch van deze wereld af te wenden en zich te richten op de toekomstende. Zo is er een tendens bij Calvijn, om de wereld te gaan zien als één groot klooster, met alle gestrengheid vandien.

Puriteinen

Het zijn de puriteinen van de zeventiende eeuw geweest, bij wie deze tendens versterkt naar voren komt. Met deze benaming worden de ernstige gereformeerden aangeduid, die ijverden voor de *puur*-heid van een leven *in*, maar niet *van* de wereld. Het is een beweging, die sterke impulsen ontvangt vanuit Groot-Brittannië; in Nederland is zij bekend komen te staan als de *Nadere Reformatie*.

Belangrijke vertegenwoordigers in ons land zijn predikanten als Teellick, Van Lodenstein, Wilhelmus á Brakel, Smytegelt enz. Was men in deze kring oorspronkelijk gericht op een hervorming van zowel het persoonlijke als het kerkelijke en zelfs het maatschappelijke leven, later richtte men de aandacht hoe langer hoe meer op het innerlijk en won de verachting veld van alles wat 'buitenkant' was. Maar van meet af aan voelde men zich wonderwel thuis bij de ascetische trekken in de gereformeerde leer – zo zelfs, dat men over de Reformatie heen teruggreep naar de ascetische vroomheid van de Moderne Devotie: Thomas á Kempis was een hooggeëerde en veelgelezen auteur! Hoe de puriteinse oefening in de godsvrucht er in de praktijk uitzag en vervolgens een uitstraling had op de evangelische wereld, zult u D.V. volgende week in Opbouw kunnen lezen.

J. Kranenburg, Rolde

Pastorale Notities

Gewoonte of bijgelovigheid

Ook dit stukje komt voort uit mijn bezig zijn met het rapport over het geestelijk leven onder gereformeerden in Drenthe. Vooral die koppen waarmee Trouw het rapport aankondigde zitten mij een beetje dwars. En dan de forse foto bij één van de artikelen: een kerkzaal vol zingende mensen. Zitten al die mensen daar nu alleen maar uit gewoonte te zingen uit volle borst?

Je zult jezelf op zo'n plaatje terugvinden! Ik wil natuurlijk geen lovende woorden schrijven over mensen die voor hun christelijk handelen geen ander motief hebben dan de gewoonte. Gewoonte staat onder ons niet hoog genoteerd. Vanuit het oude doopformulier hebben wij gewoonte ongeveer even hoog leren waarderen als bijgelovigheid.

Ik kan ook niet ontkennen dat er momenteel een zekere matheid ligt over het christelijk geloof. Prof. van 't Spijker heeft een dezer dagen gezegd dat de kerken wel het complete geloofsgoed in huis hebben, maar ze weten er niet mee om te gaan, zij lijden aan een verarming van de geloofsbeleving. Is dat nu helemaal waar? Maar ik zie toch ook andere dingen en wie zal de diepte en de warmte van het geloof meten dan God alleen?

Maar, aangenomen dat er van ingezonkenheid sprake is, zou er dan toch van de gewoonte niet iets beters te zeggen zijn. Moet je nu redeneren: als het bij mij of de kinderen alleen maar gewoonte is kunnen we er beter helemaal mee op houden? Laat de gewoonte zoiets zijn als het uiterste minimum waaruit een christen

leven mag, zou dat minimum dan te rechter tijd niet heel waardevol kunnen blijken te zijn? De gewoonte is namelijk explosief, brandbaar. Bij dr C. Rijnsdorp, in zijn boek „Laatste gedachten” (hartelijk aanbevolen), kwam ik deze fijne woorden tegen: „In de jeugd aangenomen, levenslange gewoonten, zoals bidden en danken bij het eten, bijbellezen, hebben een dragende functie in tijden dat de op God gerichte spontaneïteit ontbreekt”. Wat hoopvol klinkt dat! Je zou ze zo als motto bij de foto in Trouw kunnen zetten. Dan wordt het een heel ander plaatje. Dat hoopvolle vind je toch vaak juist bij mensen, die aan de ingezonkenheid het meest lijden. Ook bij Rijnsdorp. Ik denk aan het laatste hoofdstuk van zijn boek „In het spanningsveld van de Geest” uit 1968. Dat hoofdstuk bevat een geselend oordeel over veel Christelijkheid, maar het opent met de woorden: „Onder alle kerke-as zit vuur. Onder alle as van alle kerken”. En het eindigt: „De gemeente vraagt, zij moet vragen: Heer, vergeef ons alle as. Laat er vuur zijn. En het zal er zijn.”

De redactie ontving

H. Klapwijk, Ook Zuid-Afrika in de Molen. 92 blz., f12,75; uitg. African Express Nieuwsdienst, Postbus 45, 3640 AA Mijdrecht.

Jaarboek van de Chr. Geref. Kerken in Nederland 1988, ds M. Drayer e.a.; 272 blz., f13,40; uitg. D. J. van Brummer/Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

P. S. Kuiper, Wie alles prijsgeeft (jeugdboek); 128 blz., f19,90; uitg. De Groot Goudriaan, Kampen.

Ds P. J. Stam, Hermann Friedrich Kohlbrugge; Een licht des vuurs bij nacht. 62 blz., f12,50; uitg. De Groot Goudriaan, Kampen.

Bij-tijds leren geloven

Vorig jaar publiceerden drs L. van Driel en drs I. A. Kole een onderzoek onder jongeren binnen „de rechterflank van de Gereformeerde gezindte”. De schrijvers hebben een leidinggevende functie binnen het voortgezet onderwijs. Van Driel is lid van de Gereformeerde Bond binnen de Nederlands Hervormde Kerk, Kole is lid van één van de Gereformeerde Gemeenten. Het onderzoek is vooral gericht op jongeren met dezelfde kerkelijke achtergrond als de schrijvers. Hoewel deze doelgroep niet samenvalt met de Nederlands Gereformeerde kerken, zijn de uitkomsten ook voor onze kerken van belang. Daarom besteden we ook in 'Opbouw' aandacht aan deze publikatie.

Educatief klimaat

Van Driel en Kole deden onderzoek naar 'het educatief klimaat in een drietal kerkelijke gemeenten'. Ze bedoelen hiermee: „de omstandigheden en de sfeer, die bepalend zijn voor het mogelijke effect van de opvoeding” (11). Naast het 'klimaat' in het gezin is het vooral ook van belang hoe de kerk hierop aansluit; welke mogelijkheden biedt de kerk aan jongeren om bij-tijds te leren geloven. Van de drie onderzochte kerkelijke gemeenten zijn er twee Nederlands Hervormd (Gereformeerde Bond); de derde kerkelijke gemeente maakt deel uit van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Noord-Amerika.

Opvoeden in het geloof

Na een terugblik op een eerder door de schrijvers uitgevoerd onderzoek biedt het eerste deel van het boek een interessant overzicht van een groot aantal theorieën over de ontwikkeling van het geloof in de loop van de menselijke ontwikkeling. Dit hoofdstuk is niet altijd gemakkelijk om te lezen. Bovendien kan het een wat hachelijke onderneming zijn om te proberen geloof in wetenschappelijke termen en ontwikkelingsfasen te ontleden. Vanuit hun warme betrokkenheid bij geloofszaken gaan de schrijvers echter behoedzaam met het onderwerp om; voor de geïnteresseerde lezer biedt alleen dit hoofdstuk al een schat aan waardevolle literatuurgegevens.

Deze literatuurgegevens monden uit in de criteria die bij het opzetten van het nieuwe (en nu dus gepubliceerde) onderzoek werden gehanteerd.

Vraaggesprekken

Na een hoofdstuk vol gegevens uit de vakliteratuur komen in het tweede hoofdstuk gemeenteleden aan het woord. Het betreft hier zowel ouderen (degenen die catechisatie geven) als jongeren. Uit het grote aantal reacties geven we de uitkomsten vanuit de Gereformeerde Gemeenten weer. De wij-

ze waarop catechisatie wordt gegeven komt traditioneel over: volgens een vast programma en een vaste leermethode. Dit hoeft echter geen belemmering te zijn: in een vraaggesprek met 7 catechisanten geven allen aan graag de catechisaties te bezoeken. Sommige antwoorden zijn typerend voor het klimaat van de Gereformeerde Gemeenten: „Ik vind het dragen van een broek voor vrouwen in strijd met de Bijbel. Zo iemand kan voor mij geen kind van God zijn” (77). Het meest indringende gegeven is het feit dat de 7 zeer meeleven- de catechisanten allemaal als antwoord geven te geloven dat God het leven bestuurt en tegelijkertijd zichzelf niet een gelovige durven te noemen. „Nee, dan moet je bekeerd zijn” (78). Eén van de jongeren geeft aan dat er tijdens kerkdiensten en catechisaties vaak sprake is van een monoloog. Hij zegt daardoor niet te leren zichzelf staande te houden tegenover buitenstaanders (77).

Daarna volgt de samenvatting van een gesprek met ouderlingen die catechisatie geven. Van Driel en Kole voegen als opmerkelijk detail toe dat de 5 heren een kostuum en stropdas droegen en dat 2 van hen een sigaar rookten. De ouderlingen zeggen het te betreuren dat er weinig sprake is van direct contact met de jongeren. „Bij huisbezoek zitten de ouders erbij. Dan heb je ook geen direct contact met ze” (83).

Kritisch

In hun analyse van deze gegevens signaleren Van Driel en Kole een tekort aan overleg tussen kerkeraad en ouders over de catechisatie; slechts in organisatorisch opzicht (b.v. absenties) heeft men met elkaar contact. De schrijvers komen tot enkele opvallend kritische conclusies.

Ze constateren b.v. „dat de kerkelijke geloofsleer eerder belemmerend dan bevrijdend werkt, ja, dat deze zelfs een gezonde geloofsleer kan blokkeren” (86). Binnen het relatief beschermde klimaat van de Gereformeerde Gemeenten „geven deze jongeren geen eigen verwoordingen weer, maar 'er-

varingen' zonder kritische functie, die kunnen leiden tot niet-geloven” (87). Hoewel in deze kerken de 'bevinding' een belangrijke rol in het geloofsleven speelt, „worden er nauwelijks persoonlijke gesprekken gevoerd, noch door de catecheet (die geen persoonlijke ervaringen 'doorgeeft') noch door de catechisant” (88). „Veel van wat geleerd wordt is cognitief. Een bijdrage tot echte geloofskennis, die per definitie ook affectief is, is er nauwelijks. Dit hangt samen met het feit dat jongeren niet veel levende voorbeelden van gelovigen in hun nabije omgeving weten te noemen. Kontakt van persoon tot persoon is er nauwelijks” (89/90). Veel jongeren geven aan niet met de dominee, noch met de ouderling of leraar, noch met de ouders over problemen te praten (136). Kortom: ondanks de doorgaans tevreden en meelevende indruk die de 7 jongeren gaven komen Van Driel en Kole na breder onderzoek tot de konklusie „dat het educatief klimaat veel te wensen overlaat” (90). Met andere woorden: de omstandigheden waarin men 'leert' te geloven zijn niet optimaal en behoeven verbetering.

Anders?

Gedragen jongeren in deze kring zich 'anders-dan-anderen'? Hebben ze andere standpunten? Om een antwoord op die vraag te vinden zetten de schrijvers een zeer groot onderzoek op, waarbij maar liefst 1537 jongeren werden geënquêteerd. Veel vragen gaan over het persoonlijke geloofsleven, de vorm van de kerkdiensten, het jeugdwerk enz. We vinden hier bemoedigende antwoorden. Toch valt niet te ontkennen dat op het punt van de moraal ook in de relatief nog besloten Gereformeerde Gemeenten veranderingen merkbaar zijn. De schrijvers constateren dat de invloed van de kerk wel duidelijk merkbaar is, maar toch minder groot is dan misschien (nog) gedacht werd.

Dit is des te meer opvallend, wanneer we bedenken dat het onderzoek werd uitgevoerd op 'behoudende' (o.a. reformatorische) scholen. Bij vragen op het gebied van occulte verschijnselen, seksualiteit, abortus, echtscheiding en het gebruik van alcohol en drugs blijkt dat ook binnen deze kerken een groep jongeren aanwezig is die er een standpunt op nahoudt dat binnen deze kerken wordt afgewezen. Opvallend is overigens ook dat 62% van de jongeren een oordeel heeft over geweld op de televisie. „En dat terwijl in dit milieu de televisie doorgaans ontbreekt” (152), zo voegen de onderzoekers fijntjes toe.

Omslag in de cultuur

Er bestaan verschillen in dogmatisch opzicht en in catechisatie-methoden en verkondiging tussen de Gereformeerde Gemeenten en onze kerken; die verschillen komen ook in sommige antwoorden van de jongeren tot uiting.

Toch stelden we dat het onderzoek ook voor onze kerken van belang is. We denken hierbij vooral aan de zgn. 'omslag in de cultuur'. Er is immers geen enkele reden om aan te nemen dat de uitkomsten van een soortgelijk onderzoek onder jongeren in onze kerken gunstiger uit zouden vallen. Dit zou betekenen dat ondanks de wekelijkse verkondiging, ondanks de catechisaties en het jeugdwerk, ondanks bijbellezing en gebed de massieve invloed van de cultuur doorgaat.

Niet alleen de uitkomsten van het onderzoek, ook de adviezen uit deze studie zijn voor onze kerken van belang. De schrijvers bepleiten een fundamentele bezinning over deze vragen binnen de kerken van de Gereformeerde gezindte. Ze roepen daarbij binnen die kerken op tot een 'educatief klimaat', waarin ruimte is voor eigen ervaringen

en ontdekkingen van jongeren. Een klimaat waarin niet elk zoeken en vragen bij voorbaat als verdacht wordt gezien, wetend dat mensen niet om vragen en crisis heen kunnen, maar al vragend en overwegend komen tot een geloven voor eigen rekening" (159). Geloof kun je leren, zo stellen de schrijvers (11), maar het gaat niet alleen om kennisoverdracht. Het gaat om een actief leerproces, waarbij jongeren leren te geloven met het verstand, maar evenzeer met het hart. Daarbij spelen zeker ook de persoonlijke contacten een belangrijke rol. Met als doel: voldoende wapenrusting om aan het eind van de 20e eeuw geestelijk weerbaar te zijn.

Drs L. van Driel en drs I. A. Kole,
Bij-tijds leren geloven,
Kok, Kampen; 191 blz., f29,50

T. Hoekstra, Zwolle

Wachter op de morgen

Een nieuw boek van Floris Bakels! Wie zijn vorige boeken kent, vooral „Nacht en Nebel", zal direct geïnteresseerd zijn, en terecht! De titel is: *Wachter op de morgen*, en het gaat vooral, zoals onder de titel vermeld staat, over het korte leven van Christian Corneille Dutilh, geboren 1915, gefusilleerd 1944. Wij vierten in deze tijd opnieuw de bevrijding, maar wij gedenken ook degenen die hun leven daarvoor over hadden. Bakels heeft een postuum eerbetoon geschreven voor één van die jonge Nederlanders en het boek verdient de volle aandacht van veel lezers. Ouders, geef het boek cadeau aan uw kinderen! (Ik denk daarbij aan die vanaf een jaar of zestien.) Ongeveer de helft van het boek is gevuld met een verslag van wat Dutilh en zijn spionagegroep hebben gedaan. Het tweede gedeelte bevat hoofdzakelijk, dagboekantekeningen en brieven van Dutilh tot vlak voor zijn executie.

In het eerste gedeelte geeft Bakels ons ook een goed inzicht in het beruchte „Englandspiel". Wie daar weinig van weet, kan alleen al daarom het boek aanschaffen. Wel moet ik even waarschuwen: we hebben hier geen spannende oorlogsroman! Nee, we hebben hier meer te maken met een document en via nauwkeurige en gedetailleerde beschrijvingen maken we kennis met de moeiten, inspanningen en opofferingen van mensen die, net als die man in de straat van ds Buskes, zeiden: „Ik néém het niet!" Opnieuw ben ik onder de indruk gekomen van de persoonlijkheden die kozen voor het verzet. De Leidse universiteit mag er trots op zijn dat uit haar kring zulke indrukwekkende persoonlijkheden naar voren zijn getreden. Met groot respect denk ik aan een man als professor Cleveringa: één van de allereersten die in het publiek krachtig protesteerde tegen de immorele maatregelen van de Duitsers en die daarmee veel „Leidenaren" tot verzet heeft gestimuleerd. Adeldom verplicht! In dit boek ontmoeten we een geestelijk adeldom, grotendeels mensen uit de „betere stand", een bepaalde maatschappelijke

en intellectuele elite, maar een elite die wist was **PLICHT** was. Deze vaak nog jonge mensen maakten hun eigen belangen volkomen ondergeschikt aan die plicht; zij accepteerden de gevolgen en betaalden hun verzet met hun leven. Natuurlijk kan ik niet de hele inhoud van het boek weergeven, ik kan alleen maar zeggen dat het van groot belang is, vooral voor jongeren die weinig van deze zaken weten. De voorstelling die zij van het verzet hebben, is vaak veel te romantisch; via dit boek kunnen zij iets leren over de werkelijkheid. Misschien is het documentaire karakter voor sommige lezers een bezwaar, maar dan adviseer ik: lees per dag een stuk of tien bladzijden, dan kan de inhoud beter doordringen en bezinken. Dat geldt vooral voor het tweede gedeelte met de dagboekantekeningen en brieven; die moet je niet aan één stuk door uitlezen, daar moet je over nadenken. Stel je dat eens voor: een jonge man die op zijn executie wacht, die daar vrede mee heeft en weet dat God in alles met hem is. Zoiets gaat niet vanzelf, dat moet groeien en daarvan vertellen zijn brieven.

Bakels sluit zijn nabeschouwing als volgt af: Kees beschikte in de gevangenis over een Bijbel. Hij heeft die gekaapt met een stukje lichtbruin pakpapier waarop hij een foto van het gezin Dutilh heeft geplakt. Dit kleinood is bewaard gebleven. Voorin staat in zijn handschrift: „In deze Bijbel leerde ik tussen Kerstmis en Nieuwjaar 1943-1944 God kennen als de oorsprong en het sluitstuk van mijn wezen en mijn denken. Psalm 36 : 10" Wie dit schrijft, in het aangezicht van de dood, is een diepgelovig man. Wie weet of hij in zijn laatste uren op aarde niet ook Gods Zoon gevonden heeft? Het verhaal Genesis (dat Kees schreef) begint met de woorden: „Als er een God was, kon ik mij aan Hem vastklampen en in Zijn omarming alles vergeten". Iets verder schrijft Kees: „Als Hij er is, zal ik Hem vinden tot stervens toe" En nu wordt duidelijk waarom Kees op de vroege ochtend van zijn dood Psalm 130 gelezen heeft. Want daar staat: „Mijn ziel wacht op de Heere, meer dan wachters op de morgen". Misschien mogen wij met een huivering van ontzag geloven: Kees moest sterven om God te vinden. (Tot zover Bakels).

Dit is niet direct een gemakkelijk boek. Het is wel een eerlijk boek dat vraagtekens durft te plaatsen. Bij voorbeeld: Waarom was Kees Dutilh van plan met zijn spionagewerk te stoppen? Had hij het gevoel dat de haat hem zou gaan beheersen? Werd de psychische druk te zwaar? Had hij moeite met de wetenschap dat door zijn toedoen veel Duitse militairen de dood konden vinden? Een andere vraag is: Hoe kon hij zeggen open te zijn geweest voor de goede zijden van het systeem van de Duitsers? Welke goede zijden bedoelde hij dan? Weer een andere vraag is: Heeft de vader van Kees niet bepaalde grenzen overtreden in zijn pogingen bij de Duitse instanties gratie voor zijn zoon te krijgen?

Er zijn twee bijlagen die aandacht verdienen. Het ene is het vonnis over één van de gevaarlijkste verraders, Anton van der Waals. Kent u de roman van W. F. Hermans: De donkere kamer van Damocles? Het proces-Van der Waals heeft Hermans tot dat boek geïnspireerd. De andere bijlage is een gesprek van Mathieu Smedts, net als Kees Dutilh ter dood veroordeeld, met de Duitse rechter die het doodvonnis had uitgesproken. Dat gesprek vond plaats in 1969. Het eerste wat opvalt, is dat deze Duitser opnieuw een functie bij een Duitse rechtbank bekleedde. Het tweede dat hij helemaal niet inzag dat hij verkeerd had gehandeld. Wat een tegenstelling met de geestelijke adel waarover ik in het begin van dit artikel heb geschreven. Geen „Leidenaar", maar een echte volgzame Duitser die in wezen niet in staat was tot een oordeel over de vraag naar goed of kwaad. En zó iemand was bevoegd tot veroorde-

len! En dat niet alleen tijdens de bezetting maar ook nog in het Duitsland van ná de oorlog. Hoe bestaat het! Het doet me weer denken aan de discussie die we daarover eens in een leraarskamer hadden. Iemand merkte op: „Vanuit het Duitse standpunt gezien, had die rechter in de oorlog gelijk”. Zelden ben ik zo boos geworden. Ik heb geantwoord: „Je kunt wel op het standpunt van de duivel gaan staan, dan heeft die ook nog gelijk!”

M. R. van de Berg, Utrecht

Is het nieuwe Jeruzalem een echte stad?

Bij de profeten in het Oude Testament vinden we tal van profetieën aangaande Jeruzalem. We kunnen ze als volgt samenvatten.

Jeruzalem zal het centrum van de aarde worden, vanwaaruit God de aarde zal regeren. Alle volken zullen naar Jeruzalem komen om zich daar door de HERE te laten onderwijzen aangaande zijn wegen (Jes. 2 : 2, 3; 60 : 3; Mich. 4 : 2; Zach. 8 : 20-23; 14 : 16). De stad zal gevuld worden met het vermogen der volken (Jes. 60 : 5, 6, 9, 11, 16; Ps. 68 : 30; Zach. 14 : 14). De HERE zal daar koning zijn (Jes. 24 : 23; Zach. 14 : 9) en rechtspreken over de natiën (Jes. 2 : 4; Mich. 4 : 3). Er zal weer een tempel voor de HERE in Jeruzalem staan (Jes. 2 : 2, 3; 60 : 7, 13; Ezech. 40 v.v.; Zach. 14 : 20, 21), waar de HERE weer zal wonen en waar weer offers gebracht zullen worden (Ezech. 43 : 45 : 18 v.v.; Zach. 14 : 20, 21). Moeten we deze profetieën letterlijk nemen? Moeten we aan een reële stad van steen en beton denken en aan een echt bouwwerk als tempel?

Er zijn tal van christenen die dat doen. En als je alleen op de oudtestamentische profetieën afgaat, moet je dat ook wel aannemen. Maar het Nieuwe Testament laat zien dat een simplistische manier van lezen is.

Paulus die heus wel weet had van een toekomst voor Israël, betreft de stad Jeruzalem daar helemaal niet in. Integendeel. Hij is van mening dat we van het aardse Jeruzalem helemaal niets meer te verwachten hebben (Gal. 4 : 25). We moeten volgens hem onze aandacht dan ook richten op het *hemelse* Jeruzalem (vs. 26). Daarvan zijn we kinderen. Met die „wij” bedoelt Paulus de Galaten (christenen uit de heidenen) en zichzelf (joods christen). In dat verband citeert hij dan in vs. 27 een gedeelte uit Jes. 54 (vs. 1). Als we dat hoofdstuk bij Jesaja verder lezen, zien we dat het daar uitsluitend over het volk Israël gaat en over de toekomst van Jeruzalem (zie b.v. vss. 11, 12). Maar Paulus past

Maar het standpunt déugt niet en dan mag je er ook nooit van uitgaan. „Zó simpel ligt dat. En het Duitse standpunt was duivels!”

„*Wachter op de morgen*” is een belangrijk boek. Van harte aanbevolen. Uitgever: Kok, Kampen. Prijs f29,50.

wat daar gezegd wordt zomaar toe op de christelijke gemeente.

Over dat hemelse Jeruzalem wordt ook gesproken in Openb. 21 : 2, 10. Johannes ziet daar de heilige stad, Jeruzalem, neerdalend uit de hemel, van God. Het lijkt me niet aan twijfel onderhevig dat Paulus en Johannes het over hetzelfde hemelse Jeruzalem hebben. Het is ook duidelijk dat dit hemelse Jeruzalem niet geïdentificeerd kan worden met het tegenwoordige, aardse Jeruzalem. De beschrijving van dit hemelse Jeruzalem vertoont eveneens trekken van de oudtestamentische profetie (vgl. Openb. 21 : 11 v.v. met Ezech. 48 : 31 v.v.; Jes. 54 : 11, 12; Zach. 14 : 8; Ezech. 47 : 1, 7, 12). De manier waarop Openbaring deze oudtestamentische gegevens gebruikt, maakt duidelijk dat we daarin te maken hebben met de voortzetting van de oudtestamentische profetieën aangaande Jeruzalem. Precies zoals de profetie van Jes. 65 aangaande de nieuwe hemel en de nieuwe aarde zijn toespitsing vindt in Openb. 21 : 1 v.v., worden de profetieën aangaande Jeruzalem samengevat en toegespit in Openb. 21 : 9 v.v. M.a.w.: we moeten die oudtestamentische profetieën aangaande Jeruzalem verstaan in het licht van Openbaring, waar ze hun culminatie vinden.

Daarmee hebben we een sleutel in handen gekregen die van wezenlijk belang is voor de manier waarop we de profetieën aangaande Jeruzalem moeten lezen. En het gebruik van die sleutel leidt tot een verrassende ontdekking: we moeten bij die profetieën niet denken aan een werkelijke stad! Nauwkeurige lezing van Openb. 21 maakt nl. duidelijk dat het daar niet over een echte stad met echte huizen en poorten en straten gaat. Alles wat in Openb. 21 over het hemelse Jeruzalem gezegd wordt, is symbolische beeldspraak. Uit vss. 9 en

10 blijkt dat het hemelse Jeruzalem een symbolische aanduiding is van de bruid, de vrouw van het Lam. En in Openb. 19 : 7, 8 wordt die vrouw van het Lam nader aangeduid als: heiligen. En daarmee wordt de gemeente van Christus bedoeld (vgl. Openb. 14 : 12). Bijna niemand is zich ervan bewust dat met het hemelse Jeruzalem geen stad maar de gemeente van Christus wordt aangeduid. Maar wie dat eenmaal heeft gezien, beseft dat de oudtestamentische profetieën aangaande Jeruzalem een dimensie en een spits bezitten waaraan men op het eerste gezicht gemakkelijk kan voorbijzien.

Op dezelfde manier moeten we ook de profetieën over een tempel in het licht van het Nieuwe Testament verstaan. Op grond van de bovengenoemde profetieën (met name Ezech. 40 v.v.) verwachten velen dat de tempel in Jeruzalem weer herbouwd zal worden en weer een belangrijke functie zal gaan vervullen in de gemeenschapsoefening met God. Dat laatste kan men alleen maar volhouden door het Nieuwe Testament buiten spel te zetten. Jezus zelf heeft in zijn gesprek met de samaritaanse vrouw duidelijk gemaakt, dat de functie van de tempel op haar laatste benen liep (Joh. 4 : 21-23). Heel de brief aan de Hebreërs laat zien dat de aardse tempeldienst voorgoed heeft afgedaan. En wat de deur dicht doet: in Openb. 21 : 22 wordt uitdrukkelijk vermeld, dat er voor een tempel geen plaats meer is.

Dat is des te opmerkelijker, omdat Openb. 21 : 22-27 bij de tekening van het nieuwe Jeruzalem diverse motieven uit Jes. 60 gebruikt (Openb. 21 : 23/ Jes. 60 : 19, 20; 21 : 24/60 : 3, 5, 9; 21 : 25/60 : 11; 21 : 26/60 : 11, 21 : 27/60 : 21). Jes. 60 gaat zonder meer uit van de aanwezigheid van een tempel (vss. 7, 13). Dit motief wordt in Openb. 21 niet slechts buiten beschouwing gelaten, maar nadrukkelijk en gemootiveerd geëlimineerd. Dat is bijzonder veelzeggend.

Heel het Nieuwe Testament verzet zich tegen de gedachte dat er ooit nog weer een tempel nodig zou zijn voor de gemeenschapsoefening met God. En precies zoals het nieuwe Jeruzalem een aanduiding is van de gemeente van Christus, zo wordt die gemeente in het Nieuwe Testament ook getypeerd als Gods huis, Gods tempel (1 Cor. 3 : 16, 17; Hebr. 3 : 6; 1 Tim. 3 : 15). Al deze en dergelijke nieuwtestamentische gegevens moeten in rekening gebracht worden bij het lezen van de oudtestamentische profetieën. Wie die profetieën loshaakt van de manier waarop ze in het Nieuwe Testament worden geïdentificeerd, kan hun betekenis niet meer goed in het vizier krijgen.

We kunnen concluderen: hoewel het Nieuwe Testament weet heeft van een toekomst voor het volk Israël (vgl. Rom. 11 : 25-32; Hand. 2 : 39; 3 : 26; 5 : 31), maken de nieuwtestamentische

gegevens tegelijkertijd duidelijk, dat de oudtestamentische profetieën aangaande Jeruzalem en de tempel niet in letterlijke zin moeten worden opgevat. Ze krijgen in het Nieuwe Testament een nieuwe vulling en een toespitsing die in het Oude Testament niet zonder meer duidelijk is. Het letterlijk nemen van deze profetieën miskent het licht dat het Nieuwe Testament erover laat schijnen.

Boekbespreking

Ga je mee naar de kerk?

Bij Uitgeverij De Vuurbaak in Barneveld verscheen onder de titel 'Ga je mee naar de kerk?' een bijzonder aardig boek voor de kinderen. Het is vanuit vrijgemaakt-gereformeerde achtergrond geschreven; soms kunnen de accenten daardoor wat anders liggen dan in de Nederlands Gereformeerde kerken. Dit doet echter aan de waarde van het boek – ook binnen onze kerken – nauwelijks iets af.

In haar boek neemt de schrijfster de kinderen als het ware bij de hand en legt hen uit wat er tijdens de kerkdienst gebeurt. Om enkele voorbeelden te noemen: waarom is de zondag een bijzondere dag, wat betekent 'je hart verheffen', welke betekenis heeft de zegenroet, waarom zingen we in de kerkdienst, wat houdt dopen in, wat is belijdenis doen, waarom vieren we het Heilig Avondmaal, wat is een kerkeraad? Ook enkele belangrijke christelijke feestdagen worden in het boek aan de orde gesteld.

De door Inge Oostdijk gehanteerde schrijfstijl is soms wat moraliserend; te vergelijken met de stijl van W.G. van der Hulst. Zo mag de dominee moeilijk, maar ook mooi werk doen; en over de kerkeraad schrijft ze: „begrijp je wel dat dat een moeilijk werk is?”

De ambten van ouderling en diaken worden naar mijn mening enigszins onderbelicht ten opzichte van de predikant. Dat geldt vooral voor de diaken, die in het hoofdstuk over de kerkeraad alleen maar even wordt genoemd. Wat de opdracht is van een diaken komt niet ter sprake (in het Vrijgemaakt-Gereformeerde bevestigingsformulier wordt hun taak bijzonder goed omschreven). Op deze wijze blijft de diaken voor veel kinderen waarschijnlijk iemand die slechts in verband wordt gebracht met het ophalen van de kollekte-zakken.

'Ga je mee naar de kerk?' is voorzien van veel illustraties, waarbij ook de rol 'King' niet ontbreekt . . .

De hiervoor genoemde kritische kanttekeningen over enkele details uit het boek zijn geschreven vanuit de optiek van de volwassene. Omdat het boek voor kinderen is geschreven zijn deze opmerkingen eigenlijk van ondergeschikte betekenis, voor hen zullen deze punten nauwelijks een rol spelen. En juist voor hen heeft Inge Oostdijk geschreven. Ze heeft er een heerlijk boek van gemaakt, heel geschikt om samen met hen door te nemen en om op die manier in gesprek te komen over de kerkdienst. De discussievragen aan het eind van iedere bladzijde kunnen dit gesprek vergemakkelijken. Maar: het is niet alleen voor de kinderen! Hoeveel volwassenen denken b.v. niet dat de ouderling met de handdruk aan het begin van de dienst de voorganger sterkte toewent? En wat te denken van de suggestie om enkele punten uit de preek zelf op te schrijven, om daarmee de preek beter te kunnen onthouden?

Trouwens, ook een predikant die in de kerkdienst speciaal aan de kinderen iets uit wil leggen, zal met dit boek zijn voordeel kunnen doen!

Het boek is dus geschreven voor de kinderen, maar volwassenen kunnen er ook heel veel van leren! Voor de hele gemeente van harte aanbevolen!

Inge Oostdijk, *Ga je mee naar de kerk?*, Uitgeverij De Vuurbaak, Barneveld, 91 blz., f17,50.

H. A. Algra, De Helder

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Amersfoort

De volgende correcties dienen in het Informatieboekje 1988 van de NGK te worden verwerkt:

Pag. 40 Amersfoort. Adresverandering L. P. Hofman, Fluitekamp 94, 3828 W. H. Hoogland, tel. 033-808008.

Pag. 40 Amersfoort. Preekvoorziening: Mw. R. E. Goudzwaard-Bouwkamp, Ulst 48, 3861 LX Nijkerk, tel. 03494-53897.

Ned. Geref. Kerk van Hoorn

Ds M. de Jong, predikant te Alphen a/d Rijn, zal zijn intrede doen op zondag 8 mei a.s. in de Joh. Postschool voor Chr. Mavo, Gording 124 te Hoorn. De dienst vangt aan om 16.00 uur. Zij die enige woorden willen spreken, kunnen contact opnemen met: A. Kramer, Hotzaagmolen 108, 1622 HK te Hoorn.

Ned. Geref. Kerk van Doetinchem/Velp

Ds W. in 't Hout heeft gemeend zijn lidmaatschap van onze kerken te moeten

KOLOFON

Redactie

Drs H. Algra
T. Hoekstra
Drs H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds K. Muller
Ds E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds K. Muller, Oude Veenscheiding 15, 8446 LC Heerenveen. Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17, 3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie:

Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Tel. 03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v. Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min. f25,-contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

(bij vooruitbetaling):
f52,- per jaar of f28,- per half jaar. Voor studenten f42,- per jaar. Buitenland f74,- per jaar of f99,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist. Tel. 03404-22452. Postbus 244, 3700 AE Zeist.

beëindigen en over te gaan naar de Ned. Herv. Kerk.

In een verantwoording aan zijn gemeente, waarin enige plaatselijke moeilijkheden aan de orde kwamen, vestigt hij de aandacht op de landelijke situatie, waaromtrent hij constateert de z.i. aanvankelijke open instelling naar de vragen van vandaag en de open houding naar andere kerken van onze kerkgemeenschap.

Deze open instelling was z.i. aanleiding tot een „eigen geluid”.

Deze houding en instelling is hij hoe langer hoe meer gaan missen in de loop der jaren, waardoor de theologie van het „Zo is het!”, in plaats van „Zo is Hij!” z.i., steeds sterker is gaan domineren.

Vereniging Steun Oost Soemba (S.O.S.)

Het bestuur nodigt u uit voor de jaarvergadering S.O.S., die wordt gehouden te Amersfoort, Snouckaertlaan 11, in restaurant „Amershof” op zaterdag 7 mei a.s. Aanvang 1.30 uur nam.

Radio-kerkdienst

Op zondag 8 mei 1988 zal de middagkerkdienst van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Haarlemmermeer-Oostzijde worden uitgezonden via radio 5. Aanvang 5 uur namiddag. Voorzanger: Ds D. J. A. Brink.

De gedrukte preek is verkrijgbaar bij het prekenbureau van de Ned. Geref. Kerken, Postbus 10009; 1201 DA Hilversum; te bestellen per briefkaart met f1,50 aan postzegels bijgeplakt; of per giro door storting van f1,50 op nummer 60600 van de IKON Hilversum.

Bandjes met opname van de dienst zijn verkrijgbaar tegen kostprijs bij de stichting De Brug te Dronten, Lancasterdreef 148, 8251 TD. Tel. 03210-13673.

Regio Harderwijk

Wij citeren uit het kort verslag van de vergadering van de Kerken in de regio Harderwijk, gehouden op 21 april 1988 ondermeer het volgende:

De praeses ds L. W. G. Blokhuis herinnert eraan, dat de staat Israël op deze dag 40 jaar bestaat. Naar het oordeel van o.a. Prof. Greydanus zal in de toekomst het volk Israël nog een rol spelen in de geschiedenis en zullen er nog velen van dit volk tot het geloof in de Here Jezus komen. Verder spreekt de praeses enkele woorden naar aanleiding van het overlijden van Prof. dr H. J. Jager. Met dankbaarheid noemt ds

Blokhuis zijn werk voor de opleiding van de predikanten.

Eventueel kan op een volgende regiovergadering nog eens aan de orde komen, hoe het toelaten van gasten aan het heilig avondmaal in de verschillende kerken is geregeld. Ten aanzien van de „vrouw in het ambt” zullen ds Blokhuis en ds Van Keulen op de Landelijke Vergadering spreken in de geest van hetgeen door de vorige regionale vergadering is naar voren gebracht inzake het standpunt van de kerkeraad van Eindhoven.

De kerk van Wezep stelt voor het saldo van de regionale kas hulpbehoevende kerken een andere bestemming te geven en deze kas op te heffen, omdat er de laatste jaren geen uitkeringen nodig waren.

Besloten wordt om dit bedrag over te dragen aan de hulpbehoevende kerken te Maastricht, Almere en Nieuwegein, waarbij aan de kerk van Maastricht iets meer dan de helft zal worden gegeven.

Op verzoek van de kerk van Wezep wordt gesproken over de opvattingen van studiebegeleider ds H. de Jong ten aanzien van het gezag van de Heilige Schrift.

Evang. Stichting Jongerenhuisvesting Rotterdam

Tweede oproep

Het bestuur van de Evangelische Stichting Jongerenhuisvesting Rotter-

dam zoekt per augustus een enthousiaste hoofdbewoner (m/v) voor het jongerenhuis aan de Vierambachtsstraat te Rotterdam.

Dit huis biedt 9 jongeren (studerend/werkend) voor het eerste jaar woonruimte en vormt zo o.a. een opstap voor het zelfstandig op kamers wonen.

De hoofdbewoner zorgt een of meer jaren voor het reilen en zeilen in huis en treedt zonedig als „gastheer/gastvrouw” op.

De hoofdbewoner is daarnaast eveneens huurder en werkend of studerend; het betreft een onbetaalde functie.

Als deze functie jou wel lijkt, reageer dan snel.

Voor inlichtingen kun je terecht bij: Hilde Lagewaard, tel. 010-4771013 en Cock Vonk, tel.: 010-4778431.

Schriftelijke reacties voor 25 mei a.s. te richten aan: Secretariaat E.S.J.R., Viergeverstraat 8, 3067 BW Rotterdam.

Te huur

in Paterswolde (N-Dr.) van 30/7-13/8 onze

vrijstaande woning

met heel grote tuin, terras op het zuiden, 4 sl.k., rustige buurt.

Zeer nabij bos (200 m.) en watersport (o.a. Paterswoldemeer, 800 m), f425,- p.w.

Telefoon 05907-3906.

Hartelijk dank aan allen die mij schreven of anderszins hun deelneming betuigde bij het overlijden van mijn zoon

ARIE VONK

Het heeft mij goed gedaan.

M. A. Vonk-Koning

Einderhoutstraat 21
2012 MH Haarlem

● Plaats uw familieberichten in dit blad

Neem zelf een abonnement

U hoeft er niet (volledig) achter te staan om er (toch) voor te zijn.

☐ kennismakingsnummers

☐ abonnement

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

Sturen naar: Administratie Opbouw (zonder postzegel) Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.

Opbouw voor mij

VERSCHEENEN:

Bezinning op de plaats van de techniek in het onderwijs

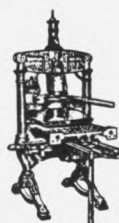
door Prof. Dr. Ir. E. Schuurman te Breukelen.

Een duidelijke en zeer actuele brochure, waarin de mogelijkheden – en de gevaren van de automatisering praktisch en principieel worden aangewezen.

Zeer belangrijk voor schoolbesturen, onderwijsgeven, bij het onderwijs betrokkenen, ouders en belangstellenden.

Prijs brochure f3,50. Vanaf 5 ex. f3,00 per ex. Na overmaking op giro 2540141 t.n.v. de Penningmeester Verband van Scholen van Geref. Belijdenis, Oranjeboomlaan 15 te Wezep, volgt gratis toezending.

BIJ GEBORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

drukkers sinds 1901

Drukkerij „Steenbergen”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

Boeken, Periodieken en
Handelsdrukwerk